

ISSN: 2148-1148

International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)

International Refereed Scientific Journal

Special Issue 3

Proceedings of the 4th International Conference on Science
Culture and Sport - Part A (22-26 May, 2015 - Ohrid/MACEDONIA)

www.iscsjournal.com

www.iscsjournal.com
International Refereed Scientific Journal

www.iscs-a.org

IntJSCS is an International Refereed Scientific Journal published quarterly by ISCSA.

IntJSCS is indexed in Index Copernicus (ICV 6,4), CrossRef, DOAJ, Google Scholar, Cite Factor, Research Bible, Mendeley, Open Access Journals, Academic Keys, Scientific Indexing Services, DRJI, Journal Index, ASOS, İSAM, Arastirmax; and it is also under evaluation by many other primary indexing services.

Special Issue on the Proceedings of the 4th ISCS Conference- PART A

22-26 May 2014 – Ohrid – MACEDONIA

4th International Conference on Science Culture and Sport

"Beyond all limits: Building a harmonious world"

4. Uluslararası Bilim Kültür ve Spor Kongresi

"Sınırların ötesi: Uyumlu bir dünya inşası"

Owner of the journal

Dr. Taner BOZKUŞ (tanerbozkus@yahoo.com) - *President of ISCSA*

International Editorial Board**Editor-in Chief**

Dr. Mutlu TURKMEN (turkmenm@yahoo.com) - *Secretary General of ISCSA*

Field Editors

Dr. Adel M. ALNASHAR, Prof. (elnashar841@hotmail.com)

*Coordinator of Graduate Studies, University of Bahrain, **BAHRAIN***

Dr. Ali OZKAN (ali_ozkan1@hotmail.com)

*Physical Education and Sport College, Bartın University, **TURKEY***

Dr. Alin LARION (alinlarion@yahoo.com)

*Faculty of Physical Education and Sport, Ovidius University, Constanta, **ROMANIA***

Dr. Angela MAGNANINI (angela.magnanini@uniroma4.it)

*Department of Sport, Health and Human Sciences, University "Foro Italico", Rome, **ITALY***

Dr. Ayad OMAR (humaomar@yahoo.com)

*Faculty of Physical Education and Sport Sciences, Al-Manar University, Tripoli, **LIBYA***

Dr. Bachir KHELIFI (bachirkhelifi@yahoo.fr)

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mascara, **ALGERIA***

Dr. Balkozar ADAM (badam60@gmail.com)

*School of Medicine, University of Missouri, Columbia, **USA***

Dr. Cetin YAMAN (cetinyaman@yahoo.com)

*Physical Education and Sport College, Sakarya University, **TURKEY***

Dr. Dusan MITIC, Prof. (dusan.mitic@fsfv.bg.ac.rs)

*Faculty of Sports and Physical Education, Belgrade University, **SERBIA***

Dr. Ferman KONUKMAN (fkonukma@brockport.edu)

*The College at Brockport University of New York, **USA***

Dr. Goran SPORIS, Assoc. Prof. (goran.sporis@kif.hr)

*University of Zagreb, **CROATIA***

Dr. Ibrahim SABATIN (sabateenibrahim2002@yahoo.com)

*Ministry of Education, Linguistic Department, **PALESTINE***

Dr. Jwo HANK, Prof. (t08006@ntnu.edu.tw)

*Departmen of Physical Education, National Taiwan Normal University, **TAIWAN***

Dr. Kalliope PAVLI (redionia@hotmail.com)

*Panteion University of Social & Political Sciences, Athens, **GREECE***

Dr. Khadraoui Mohamed HABIB (mhkhadhra@yahoo.fr)

*Institute of Animation for Youth and Culture, Tunis University, **TUNISIA***

Dr. Mitra Rouhi DEHKORDI (mitrarouhi@gmail.com)

*Physical Education of Nasibe Faculty, Farhangian University, **IRAN***

Dr. Murat KUL (muratkul61@gmail.com)

*Physical Education and Sport College, Bartın University, **TURKEY***

Dr. Mustafa HİZMETLİ (mustafahizmetli@gmail.com)

*Faculty of Letters, Bartın University, **TURKEY***

Dr. Nadim ALWATTAR, Prof. (nadhimyousif@yahoo.com)

*Physical Education and Sport College, University of Mosul, **IRAQ***

Dr. Sirajul İslam MOLLA (sim@icddrb.org)

*Managing editor of JHPN, **BANGLADESH***

KOSOVA VE MAKEDONYA'DA HALVETİLİK¹

İdris TÜRK

Pamukkale Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Denizli/TÜRKİYE, Email: idrist@pau.edu.tr

Özet

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de yerleşme süreci, I. Murat'ın 1361 yılında Edirne'yi ve Filibe'yi fethetmesi ile başlamıştır. Bu süreçte, önce fethedilen yerlere iskân faaliyeti yapılmakta, sonrasında da yeni fetihler gerçekleştirilmekteydi. Bu çalışmalar ise bir sistematik dâhilinde yürütülüyordu. Fethedilen bölgelerde yaşayan Hıristiyan halka hoşgörü ve adaletle muamele edilmesi ve kurulan yeni müesseselerin hizmetleri, Osmanlı'nın Balkanlar'da hızlı yerleşmesinde önemli etkenlerdir. Öte yandan, özellikle yeni nüfusun dini olan İslâm'ın, bölge halkı tarafından kabul görmesinde, Osmanlı'dan önceki dönemde bölgeye gelmeye başlayan tasavvuf erbabının faaliyetleri de azımsanmayacak seviyededir. Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'a gelmesi ile tarikat çevrelerinin bölgeye göç süreci, devam etmiştir. Tarikat büyükleri, yol kavşaklarına, su kenarlarına ve تنها bölgelere tekkeler kurmuşlardır. Bu tekkelerde, dinî faaliyetlerin yanında sosyal ve kültürel etkinlikler de düzenlenmiştir. Bu tekkeler sayesinde yerli halk Müslümanlar hakkında olumlu kanaat edinmiştir.

Balkanlar'da zaman içerisinde Halvetiyye, Nakşibendiyye, Mevleviyye, Kâdiriyye, Rifâiyye, Sa'diyye, Bektâşîlik, Şazeliyye ve Melâmîlik gibi tarikatların faaliyetleri kayda değer seviyeye ulaşmıştır. Bölgedeki pek çok şehre, mezkûr tarikatların muhtelif kolları tarafından, tekkeler kurulmuştur. Bu şehirlerin önemli bir kısmı bugünkü Bosna-Hersek, Sırbistan, Kosova, Arnavutluk ve Makedonya sınırlarındadır. Bölgede, XVI yüzyıldan itibaren Osmanlı'nın yıkılışına kadar en faal tarikat ise Halvetiyye olmuştur. Balkanlar'da İslamiyet'in tanınmasında ve tasavvufî geleneğin yerleşmesinde Halvetî tekkelerinin önemli katkıları vardır. Bu tekkelerden bir kısmı günümüze kadar ulaşmış ve faaliyetlerine devam etmektedir. Ancak önemli bir bölümü ise ya yıkılmıştır yahut bu manada faal değildir. Çalışmamızda Kosova ve Makedonya'da kurulan Halvetî tekkeleri ekseninde, Halvetiyye'nin, bu bölgelerdeki tarihinden bahsedilecektir. Konunun işleniş esnasında Halvetî tekkelerinin fiziki özellikleri, tarikat faaliyetleri, buldukları bölgeye etkileri ve günümüzdeki durumları hakkında da kısa bilgiler aktarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halvetiyye, Kosova, Makedonya, şeyh, tekke

¹ Bu çalışma, Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (PAU BAP) Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir.

KHALWATIYYAH IN KOSOVO AND MACEDONIA

Abstract

The Ottoman State's settlement in Rumelia began after I. Murat had conquered Edirne and Plovdiv. In this process, after the settlement activities new conquests were carried out. These activities were arranged in a systematic way. In conquered districts Ottomans' treatment to Christians and Jews with justice and services of new institutions were been important factors for Ottomans' quick settlement in Balkans. On the other hand, activities of the sufis who had come to the region before also effected regional public signifally on their acceptance of Islam as religion. Sufis' immigration to region continued during the conquests of Ottoman State. Sheiks built tekkas at the crossroads, at the edges of water and in the uncrowded places. In these tekkas, in addition to religious ones, social and culturel activities were organized. Thanks to these tekkas domestic public optained a positive opinion about Muslims. In the course of time, activities of tariqats like Khalwatiyyah, Naqshbandiyyah, Mawlawiyyah, Qadiriyyah, Rifaiyyah, Sa'diyyah, Bektashiyyah, Shadhiliyyah and Melamiyyah increased in Balkans. Verious branches of these tariqats built tekkas in many cities. Today, most of these cities are in the borderof Bosnia and Herzegovina, Serbia, Kosovo, Albania and Macedonia. Khalwatiyyah had been the most effective tariqat from the XVI century to the collapse of Ottoman State.

Tekkas of Khalwatiyyah have taken an important part to introduce Islam and to spread the mystical culture in the region. Some of these tekkas have survived and have still been active. But many of them are destroyed or not active. Our research deals with the history of Khalwatiyyah in this region in the model of tekkas in Kosovo and Macedonia by giving short information about activities, effects, physical properties and current situations of them.

Keywords: Khalwatiyyah, Kosovo, Macedonia, sheik, tekka

Giriş

Balkanlar'daki en büyük ve en uzun süreli Müslüman yerleşimi, on dördüncü yüzyılın ikinci yarısının başında üç Bulgar Prensiğinin fethinin ardından gerçekleşmiştir. Böylece, bugünkü Bulgaristan en önemli Türk yerleşim bölgesi olur. Bulgaristan'ı Trakya ve Makedonya izler. Bu yerleşimlerden bazıları itaatsiz aşiretler için sürgün yeri idi, fakat pek çoğu vakıflar, tekkeler, zaviyeler ve imaretler gibi dinsel kurumların teşvik etmesiyle gerçekleşti.

Balkanlarda büyüklük açısından ikinci Müslüman grup da çoğunluğu Boşnaklarla Arnavutlardan oluşan ve İslam'ı sonradan kabul etmiş olan topluluklardı. Fatih Sultan Mehmet'in Bosna ve Arnavutluk'ta Osmanlı yönetimini sağlam biçimde kurmasından ve yerel önderlere kendi mülklerine sahip olma gibi teşvikler sunmasından sonra Bosna ve Arnavutluk sakinleri kendiliğinden Müslümanlığı seçtiler (Bkz. Karpat, 2012: 240-241).

Tasavvuf ehli sūfî önderler (kolonileştirici dervişler) de yerleşmelerde önemli bir rol oynamışlardır (Karpat, 2012: 240). Örneğin Türkistan'dan gelen Ahmet Yesevî dervişleri, kimseye el açmayan, elinin emeği ile geçinen, toprağa, vatana, devlete ve dine bağlı, prensipli, disiplinli ve örnek insanlardı. Bunlar iskân amacıyla gittiği yerlerdeki insanlara yaşama ümidi ve mücadele gücü verdiler. Halkın maneviyatını yükselttiler. Birlik ve beraberliğin sağlanmasında, dayanışma ve direnme gücünün artmasında müspet rol oynadılar. Öte yandan diğer dinlerin mensuplarına karşı da son derece müsamahalı davrandılar.

Anadolu'ya Horasan'dan gelen dervişlere de Horasan erenleri deniliyordu. Hatta Hacı Bektaş da, Baba İlyas gibi Horasanî olarak anılıyordu. Horasan erenleri Anadolu'nun çeşitli yerlerinde birçok tekke ve zaviye kurmuş, bunlardan öne çıkanlar ise çeşitli tarikatlar kurmuşlardır. Bunlar sadece Anadolu'da değil, Balkanlar'da da önemli görevler üstlenmişlerdir (Bakırcı-Türkan, 2013, "Tekke ve Zaviyelerin Balkanlar'daki Rolü ve Önemi", 1: 147-148).

Bu dervişlerden bazıları gazilerle birlikte yeni topraklar fethetmekle meşgulken bazıları ise köylere, boş ve tenha yerlere yerleşerek ziraat ve hayvancılıkla uğraşmışlardır. Onların boş topraklar üzerinde kurduğu zaviyeler büyük kültür, imar ve din merkezleri haline gelmiştir. Hatta ordulardan önce gelip yerleşen dervişler orduların harekâtlarını kolaylaştırmışlardır (Bakırcı-Türkan, 2013, "Tekke ve Zaviyelerin Balkanlar'daki Rolü ve Önemi", 1: 149).

Tekkelerin çoğunlukla yol kavşaklarında, şehir çıkışı ve girişini sağlayan yollar üzerinde kurulmuş olması, bilhassa dikkat çekicidir. Buralarda her geçen yolcuya barınak ve yemek imkânının sağlanmış olması, tarikatların insanlar arası dayanışmaya ne ölçüde önem verdiğini gösterir (İbrahimî, "Eski Yugoslavya'da İslâm Kültürünün Yerleşmesinde Tarikatların Önemi", VI/4: 251).

Bu ve benzeri saiklerle, Balkanlarda tasavvuf tarikatları yaygınlaşmıştı. Çünkü bu tarikatların geniş insancıl ve liberal dinsel tutumları, İslam'ı yeni kabul etmiş gruplara, kendi eski dinsel tören ve adetlerini uygulama imkânı da sağlıyordu. Yalnızca birkaçını saymak gerekirse, Halvetî, Nakşibendî, Kadirî, Bektaşî, Bedreddinî ve Mevlevî tarikatları, Balkanlardaki kentli ve kırsal Müslümanların neredeyse tamamını kapsıyordu (Karpat, 2012: 241-242).

Bugün Kosova, Makedonya ve Bosna Hersek'te toplam dokuz tarikat mevcuttur (Popoviç, 1995: 249). Hiç kuşkusuz, hiçbir zaman, dervişlerin sayısı hakkında tam bir sayım veya istatistik olmamıştır. Çünkü bir taraftan hiçbir tekke böyle bir sicil tutmuyordu. Öbür taraftan has dervişler ile sayısı belirsiz sempatizanlar arasındaki sınır, her zaman son derece belirsizdi

(Popoviç, 1995: 291). Bununla birlikte bu coğrafyada özellikle Halvetiyye Tarikatı'nın etkisi dikkat çekmektedir.

Ebû Abdullah Sirâceddîn Ömer b. Ekmeleddin Lahcî Halvetî (ö. 750/1349) tarafından kurulan Halvetiyye (Hulvî, 2013: 338) muhtelif bölgelere dağılan halifeleri vasıtasıyla geniş bir muhite yayılmıştır (Öngören, 2012: 27).

Hazar Denizi'nin güneybatısındaki Lahcan'da doğup büyüyen Ömer el-Halvetî, İbrahim Zahid-i Geylânî'nin halifesi olarak Harizm'de irşad faaliyetinde bulunan amcası Ahî Muhammed Halveti'ye (ö. 780/1378-79) intisap etmiş, onun ölümünden sonra da irşat makamına geçmiştir. Ömer el-Halvetî daha sonra Karakoyunlu hâkimiyetinde bulunan Tebriz'e giderek irşat faaliyetini burada sürdürmüştür. Tarikat silsilesi, Ahî Muhammed vasıtasıyla İbrahim Zâhid-i Geylanî'ye nisbet edilen, ancak kurumlaşmış bir tarikat halini almayan Zâhidîyye silsilesiyle birleşir. Silsile, İbrahim Zâhid-i Geylanî'nin halifesi Sadreddin Erdebilî'de Safeviyye; Ömer el-Halvetî'de de Halvetiyye tarikatına dönüşmüştür. Safeviyye'den Bayramiyye; Bayramiyye'den Celvetiyye tarikatı doğmuş; kendisinden birçok şubenin meydana çıktığı Halvetiyye ise İslam dünyasının en yaygın tarikatı olmuştur.

Ömer el-Halvetî'nin vefatından sonra tarikatın silsilesi Ahî Mîrem (Emre, ö. 812/1409), Hacı İzzeddin (ö. 828/1425), Sadreddin-i Hiyavî (ö. 860/1455) şeklinde devam ederek tarikatın ikinci pîri, bir bakıma gerçek kurucusu olan Seyyid Yahya-yı Şirvanî'ye (ö. 869/1464-65) ulaşmıştır (Uludağ, "Halvetiyye", XV: 393-394).

Yahyâ Şirvânî'den sonra Halvetiyye, klasik tasnife göre dört ana şubeye ayrılır. Bunlar kuruluş tarihlerine göre şu şekilde sıralanmaktadır: Dede Ömer Rûşenî (ö. 892/1486-87) tarafından kurulan *Rûşeniyye*, "Çelebi Halife" diye bilinen Cemal Halvetî'nin (ö. 899/1493-94) kurduğu *Cemâliyye*, "Yiğitbaşı" diye bilinen Ahmed Şemseddin b. İsa Marmaravî (ö. 910/1504-05) tarafından kurulan *Ahmediyye* ve Şemseddin Ahmed Sivâsî'nin (ö. 1006/1597-98) kurduğu *Şemsiyye* (Öngören, 2012: 32). Bu dört ana koldan da on iki alt kol, on iki alt koldan kırk iki şube zuhur etmiştir. Toplamda elli sekiz kolun mevcut olduğu Halvetiyye'nin bir kısım kolları, hayatîyetini devam ettirmektedir. Bunlardan günümüzde Balkanlar'da hayatîyetini devam ettirenler ise şunlardır: Cemâliyye'nin alt kolu olan ve Şâbân-ı Velî'ye (ö. 976/1568) nispet edilen Şâbânîyye, Ahmediyye'nin alt kolu olan ve İbrâhim Ümmî Sinan'a (ö. 976/1568) nispet edilen Sinânîyye ve Ahmediyye'nin bir başka alt kolu olan, Ramazan Mahfi'nin kurduğu Ramazânîyye. Bu gruptan ise en yaygın olanı Ramazânîyye'dir (Ceyhan, "Halvetiyye": 705-709).

1- Kosova'da Halvetîlik

Halvetiyye Tarikatı Kosova'da, tarikatın Ahmediyye (Yiğitbaşıyye) Şubesi'nin Ramazânîyye kolu vasıtasıyla yayılmıştır. Bölgedeki tekkelerin hepsinin semahanesi ve kimi diğer bölümleri mevcuttur. Kosova'da bu tarikatın müritlerini genellikle etraf köylerden gelenler oluşturmaktadır (Vırmiça, 2010: 40-41).

Halvetî-Ramazânîyye'nin Kosova'daki merkezi (âsitane), Prizren şehrindeki Bistrica nehrinin hemen yanı başında sayılabilecek yerde, eski adı Saraçhane olan bugün ise Kukli Bey Camii'nin yanında bulunan tekkedir (Efe, "Balkanların İslâmlaşmasında Tekkelerin Rolü ve Kosova/Prizren Şeyh Osman Efendi Tekkesi": 461). Tekke, Hayâtiyye silsilesinde yer alan Hüseyin Yeniceli'nin halifelerinden (Öztürk, "Ramazânîyye", XXXIV: 441) Şeyh Pir Osman Baba (ö. 1164/1747) tarafından 1712 yılında kurulmuştur. Şeyh Osman Efendi, bugün

Arnavutluk sınırlarındaki Veje Köyünde doğmuş, medrese eğitimini Serez’de (Yunanistan) tamamladıktan sonra Halvetî dergâhına girmiş, daha sonra da Prizren’e gelerek mezkur tekkeyi kurmuştur (Vırmiça, 2010: 42).

Şeyh Osman Baba’nın kurmuş olduğu bu tekke, Ramazânîlik tekkelerinin, Arnavut bölgelerindeki ilki ve merkezi olmuştur. Onun müritlerinden Şeyh Hasan b. Şeyh Ali (XVIII. yüzyıl) Tirana’da, Şeyh Süleyman Rahovça’da (Rahovets), Şeyh İbrahim Damyan’da ve Şeyh Ahmed İşkodra’da tekkeler kurmuşlardır.

Şeyh Osman’dan sonra Prizren Saraçhane Halvetî Tekkesinde oğullarından şu isimler şeyhlik makamına oturmuşlardır: Şeyh Ahmed b. Şeyh Osman (ö. XVIII. yüzyılın ikinci yarısı), Şeyh Sinan b. Şeyh Osman (ö. 1223/1808-09), Şeyh Hüseyin b. Şeyh Sinan (ö. 1218/1803-04), Şeyh Cemâluddîn, Şeyh Şihâbuddîn, Şeyh Alâuddîn b. Şihâbuddîn (ö. 1918), Şeyh Hüseyin (ö. 1926), Şeyh Hasan (ö. 1955), Şeyh Necâti.

Tekkenin on birinci postnişini olan Necâti Efendi, 1955 yılından itibaren Kosova ve Makedonya’daki tekkelerde şeyhlik yapan birçok şeyhe icâzetnâme vermiştir. Aynı zamanda tekkede bazı tasavvufî yayınlar yapmıştır (İzzeti, 2014: 206-207).

Tekkede çok sayıda müftü, imam, müderris vb. muallim yetişmiştir. Yakova, Rahovça ve Mitroviça’da kurulan Halvetî tekkeleri de bu tekkeye bağlıdır. Tekke “BİRDA” üyesiydi (Vırmiça, 2010: 43).²

Tekkenin bugünkü mürşidi Şeyh Necâti’nin oğlu Şeyh Abidin Efendi’dir. Tekkenin önceki şeyhlerinin kabirleri, tekke ile aynı çatı altında olan ve oldukça geniş bir alanı kaplayan türbe içerisinde. Türbe içinde sürekli olarak mum yanar. Tekkede zikirler de her perşembe günü yatsı namazından sonra yapılmaktadır (Tuna, 2013: 54).

İçinde birçok elyazması ve beratların bulunduğu zengin bir kütüphanesi de bulunan Şeyh Osman Efendi Tekkesi, bugün Kosova’da Halvetî tarikatına mensup tekkeler içerisinde en önemlisi ve güzeli olma niteliğini sürdürmektedir (Efe, “Balkanların İslâmlaşmasında Tekkelerin Rolü ve Kosova/Prizren Şeyh Osman Efendi Tekkesi”: 462).

Kosova’nın Rahovça (Rahoveç) kasabasında 1732 yılında, Şeyh Süleyman, önceleri mevcut olan Çarşı Camii’nin yanında bir Halvetî tekkesi kurmuştur. Tekke, Rahovça’nın en büyük ve en eski tekkesidir. Tekke, zengin el yazma kütüphanesi ile birlikte devlet koruması altına alınmıştır. Şeyh Süleyman, Prizren Halvetî Tekke’si kurucusu Şeyh Pir Osman’dan hilafetnâme almıştır.

Ahşap avlu kapısından girilen tekkenin, taş döşeli bir avlusu, büyük bir semahanesi, halvet odaları, kahve ocağı ve diğer bölümleri vardır. Tekkenin bugün iki ayrı türbesi mevcuttur.

Tekke kurucusu Şeyh Süleyman Baba’dan sonra tekkenin silsilesi şu şekildedir: Şeyh Haydar, Şeyh Yusuf, Şeyh Mesut, Şeyh Recep, Şeyh Yunus, Şeyh Müeddin (Muhyiddin) ve Şeyh Besim (halen).

Tekke, 1998’de Şeyh Müeddin’in ölümünden sonra bir ara şeyhsiz kalmıştır. Bir müddet sonra Şeyh Müeddin’in torunu Şeyh Besim, Üsküp Medresesi’nden mezun olup posta oturmuştur. Prizren’deki âsitaneyle bağlı olan bu tekkenin 300 kadar dervişi vardır. Tekkede postnişinlik, evladiye yoluyla gerçekleşmektedir.

²“BİRDA” (Turuk-i Aliyye İslâm Birliği), Kosova’daki tekkelere ait bir birliktir. 1974 yılında kurulan birlik Şeyh Cemâlî’nin vefatından sonra dağılmıştır. (Bkz. Vırmiça, 2010: 43)

Tekkede zikir devamlı olarak sabah namazlarından ve cuma günlerinde cuma namazından sonra yapılmaktadır. Ayrıca ramazan ayında teravih namazından sonra zikir yapılmaktadır (Vırmiça, 2010: 46).

Prizren Saraçhâne Halvetî Tekkesi'nin kurucusu Pîr Osman Baba'nın halifelerinden Şeyh İbrahim, XVIII. yüzyılda Damyan'da bir Halvetî tekkesi kurmuştur. Şeyh İbrahim'den sonra posta oğlu Şeyh Mustafa oturmuştur. Şeyh Mustafa, çok âlim ve şöhretli bir zatmış. Bu nedenle tekke, onun ismini taşımaktadır. Şeyh Mustafa'dan sonra ismi tespit edilebilen şeyhler şunlardır: Şeyh Ali, Şeyh Ahmed, Şeyh Ali Baba, Şeyh İbrahim ve tekkenin bugünkü şeyhi Şeyh Bayram (İzzeti, 2014: 211).

Kosova'da tasavvufî gelenekten önemli ölçüde etkilenen şehirlerden birisi olan Yakova'da ilk Halvetî tekkesini, XVIII yüzyılın sonlarında Şeyh Mehmet Efendi kurmuştur. Semahane, kahve ocağı ve diğer birimleri bulunan tekke iki katlıdır. Tekkenin batı cephesine bitişik bir de tek katlı türbe vardır.

Şeyh Mehmet Efendi'nin ölümünden sonra günümüze kadar tekkedeki silsile şöyledir: Şeyh Mehmet, Şeyh Halit, Şeyh Ahmet (Şeyh Halit'in oğlu), Şeyh Hüseyin (Şeyh Halit'in ikinci oğlu), Şeyh Halit (Şeyh Hüseyin'in oğlu, halen).

Tekke'de şeyhler, evladiye yoluyla posta geçmişlerdir. Tekke, kuruluşundan günümüze kadar etkindir. Tekkenin çok sayıda dervişi vardır ve tekkede, her hafta cuma namazından sonra zikir yapılmaktadır (Vırmiça, 2010: 46).

Kosova'da bulunan bir diğer Halvetî tekkesi de Mitroviça'dadır. Esasında bu tekke, Jakova'da (Yakova) Şeyh Mehmet'in kurduğu tekkenin devamı niteliğindedir. Zira Jakova'daki tekkede Şeyh Mehmet'in vefatından sonra posta kardeşi Halit'in geçmesi üzerine Şeyh Mehmet'in oğlu Şeyh Hamza Efendi tarafından kurulmuştur. Hamza Efendi'den sonra tekkenin mürşitleri ise sırasıyla, Şeyh Ali Efendi, Şeyh Ahmet Efendi, Şeyh Muhammed Efendi ve Şeyh Luli Efendi'dir.

Tekkenin bugünkü mürşidi Şeyh Luli, irşat faaliyetlerine Priştine'de devam etmektedir. Dolayısıyla Priştine'de kurulan yeni bir tekke daha vardır ki bu da Mitroviça'dakinin devamı niteliğindedir.

Mitroviça'daki tekkenin semahanesi mevcut değildir. Zemin katında türbelerin bulunduğu tekkenin, üst katı da harem olarak kullanılmaktadır. Buradaki faaliyetleri Şeyh Luli'nin kardeşi yürütmektedir. Tekkede dervişler Perşembe ve cumartesi akşamları toplanmaktadırlar. Cumartesi akşamları zikir haricinde sohbet de yapıldığından, sohbete tekkeye intisabı olmayanların katılmasına izin verilmektedir (Tuna, 2013: 90-91). Gerek mezkur tekkenin, gerekse emsallerinin, halkın iştirak edebileceği bu tür faaliyetlere kendi bünyelerinde yer vermeleri, o bölgenin, tasavvufî kültürden etkilenmesi hususunda, önemli ölçüde rol oynamıştır.

İpek Şehri'nde kurulan Şeyh Tahir Efendi Tekkesi, halen faal ve oldukça bakımlıdır. Tekke, 1930 yıllarında Şeyh Tahir Yunik tarafından kurulmuştur. Şeyh Tahir, hilâfetnâmesini, Novokaz tekkesi şeyhi, Şeyh İslam'dan almıştır. Şeyh Tahir'in ölümünden sonra (1957), şeyhlik görevine birinci oğlu Şeyh Süleyman, onun ölümünden sonra ise ikinci oğlu Şeyh Çazim (Kâzım) geçmiştir. Şeyh Çazim'in ölümünden sonra posta şeyh Süleyman'ın oğlu Şeyh Enver gelmiştir. Tekkenin bugünkü şeyhi, Şeyh Enver'in oğlu Şeyh Adriyan'dır. Tekke "BİRDA"nın üyesiydi.

Tekke, iki katlı, kiremit çatılıdır. Ön duvarları beyaz tuğla ile örülmüştür; ortada “Halvetî Tekkesi” yazılı levha mevcuttur. Oldukça güzel mihrabı olan süslü bir semahanesi vardır. Çok sayıda dervişi bulunan tekkede zikirler cuma namazından sonra devranla yapılmaktadır (Vırmıça, 2010: 57-58).

Gilan şehrinde günümüzde, Halvetî tarikatına mensup herhangi bir tekke bulunmamaktadır, fakat mevcut türbeler, bu şehirde de Halvetîliğin var olduğunu kanıtlamaktadır. Türbelerin birinde Halvetî şeyhlerine ait olan Şeyh Salih ve Şeyh İbrahim’in kabirleri bulunmaktadır. Türbenin yanındaki kabirde de Gilanlı Şeyh Ömer’in medfun olduğu biliniyor. Diğer bir türbe de Burunsuz Baba türbesidir; orada da Halvetiyye şeyhlerinden, Şeyh Ramiz’in yattığı söyleniyor (<http://www.balturk.org.tr/balkanlarda-halvetiyye-ve-halveti-tekkeleri/>Erişim: 09.02.2015).

Gilan yakınlarında yer alan Rogatiçsa Köyü’nde de çok ziyaret edilen bir türbe vardır. Burada Halvetî Tarikatı’na mensup bir derviş yatmaktadır. Türbe bir metre yüksekliğindedir ve örtülü değildir. Halk arasında türbe, bütün hastalıklara deva bulunan bir yer olarak addedilmektedir. Bu türbeyi daha çok evlat sahibi olmayan kadınlar ziyaret ederler.

Kosova’nın bazı kasaba ve köylerinde de Halvetî tekkeleri kurulmuştur. Özellikle XIX yüzyılın ikinci yarısından sonra kurulan bu tekkelerden tespit edilenleri şunlardır:

Nevkoroz Köyü’nde Yakovalı Şeyh Halit tarafından bir tekke kurulmuştur. Tekkede Şeyh Halit’ten sonra İškodralı Şeyh Tara, mürşit olmuştur. Ondan sonra da Şeyh İslâm, Şeyh Mehmet, Şeyh Kâzım, Şeyh İsmail, Şeyh Hüsrev ve şimdiki şeyh, Şeyh Hızır, posta oturmuşlardır.

Yunik’te bulunan Halvetî tekkesini XIX. yüzyılın sonlarında Şeyh Osman Efendi kurmuştur. Şeyh Osman’dan sonra posta, oğlu Şeyh Mehmet, sonra Şeyh Mehmet’in oğlu Şeyh Cafer oturmuştur. Şeyh Cafer hayattadır ve günümüzde de tekkenin şeyhliğini yapmaktadır.

Preşeva’nın Rakovça Köyü’nde de XIX yüzyıldan günümüze kadar faaliyet gösteren ve Şeyh Begzad tarafından kurulan bir Halvetî tekkesi mevcuttu. Tekke II. Dünya Savaşı’nda yıkılmıştır.

Yakova’da XIX. yüzyıl sonlarında Prizren Halvetî-Ramazânî tekkesinin şeyhi Şeyh Necâti’den icazetli olan Şeyh Ahmet Muliçi (1860-1941) bir Halvetî tekkesi daha kurmuştur. Bugün tekkenin şeyhi, Şeyh Ahmet’in torunu Şeyh Bedruş’tur.

Kosova Kamenicesi’nin köylerinden Topanica’da 1754 yılında kurulan bir Halvetî tekkesi vardır. Tekkenin kurucusu, Gilan’ın Livoça Köyü’nden Şeyh Zeynelâbidin’dır. Şeyh Zeynelâbidin’den sonra Şeyh Ali, Şeyh Rüstem, Şeyh İsmail ve Şeyh Abdülkâdir, posta oturmuştur. Tekke 1912 yılından itibaren müze olarak korunmaktadır. Tekkenin hazîresinde bir de türbe vardır.

Preşeva Şehri’nde de bir Halvetî tekkesi varmış. Ancak 1912 yılında yıkılan bu tekkeden yalnızca Şeyh Akif ve Şeyh Maksûd’un sandukalarının bulunduğu bir türbe kalmıştır (İzzeti, 2014: 213-215).

Prizren’e bağlı Lukinay köyünde Şeyh Beça (Behçet) tarafından 1922 yılında bir tekke kurulmuştur. Bakımsızlık nedeniyle tahribat gören ve yıkılarak yeniden yapılan tekkenin silsilesi şu şekildedir: Şeyh Beça, Şeyh Reca (Şeyh Beça’nın kardeşi), Şeyh İsmail (Şeyh Reca’nın oğlu) ve Şeyh Besim Şehay (halen).

Şeyh Beça tekkesi şeyhlerinden Şeyh İsmail'in vefatından sonra Şeyh Besim posta geçtikten sonra Şeyh İsmail'in diğer oğlu Şeyh Reça, 1999 yılında, âsitanenin muvâfakatıyla aynı köye ikinci bir tekke kurarak faaliyete başlamıştır. Şeyh Reça, hilâfetnamesini, Şeyh Necâti'den almıştır (Vırmiça, 2010: 55-57).

Kosova'da Halvetiyye'nin kollarından Sinâniyye'ye ait tekkeler de mevcuttur. Hakkında, Prizren'de doğduğuna dair rivayetlerin de bulunduğu Ümmî Sinan (ö. 975/1568), Halvetiyye'nin ana kollarından Ahmediyye'nin kurucusu Yiğitbaşı Ahmet Şemseddin'in halifelerinden İzzettin Karamânî'den hilâfetnamesini almıştır. Tarikat, XVI. yüzyılın ortalarından itibaren Balkanlar'da yayılmıştır (Bilgin, "Sinâniyye", XXXVII: 240).

XVII. Yüzyılın başlarında, Prizren'de, Horosanlı Kutup Şeyh Musa tarafından Sinâniyye'ye ait bir tekke inşa edilmiştir. Şeyh Musa'dan sonra posta Şeyh Hasan, Şeyh Mahmud, Şeyh Muhammed, Şeyh Akib Ömer, Şeyh İsmail, Şeyh Mustafa, Şeyh Abdülfettah, Şeyh İsmail, Şeyh Ömer, Şeyh Vehbi, Şeyh Abdurrahman ve Şeyhzâde Mahmut oturmuşlardır. Bu tekke, XIX. yüzyılın sonlarına kadar faaliyette bulunmuştur (<http://www.balturk.org.tr/balkanlarda-halvetiyye-ve-halveti-tekkeleri/>Erişim: 09.02.2015).

Sinânîler'in Prizren'deki bir diğer tekkesi, Terzi Mahalle Halvetî Tekkesidir. Tekke 1768 yılında Şeyh Ali Recep Koro tarafından kurulmuştur. Keramet sahibi olan Şeyh Ali Recep Koro hakkında birçok menkıbe anlatılır. Şeyh Recep Koro'dan sonra evlâdiyyet usulü ile Şeyh Mehmet, Şeyh Ali, Şeyh Abdülgânî, ve Şeyh Abdurrahman, posta oturmuşlardır. Tekke, II. dünya savaşından itibaren terk edilmiş ve günümüzde de bakımsız haldedir (İzzeti, 2014: 209-210).

Eski tekke işleyemez duruma gelince, öksüz olduğu için Şeyh Abdurrahman'ın himayesinde yetişen Şaban Şişko Efendi, yeni bir Sinânî tekkesi kurmuştur. Şeyh Şaban Efendi, 1913'de Prizren'de doğmuş ve 1992 yılında Hakk'a yürümüştür. Hilâfetnamesini, 1977 yılında Üsküp'ten Türkiye'ye göç eden Şeyh Kemal Şenyüz'den almıştır. Şeyh Şaban'ın vefatından sonra postnişinlik Şeyh Şaban'ın oğlu Şeyh Hüseyin'e geçmiştir. Şeyh Hüseyin de hilâfetnamesini Şeyh Kemal Şenyüz'den almıştır (Tuna, 2013: 98-99).

2- Makedonya'da Halvetîlik

Halvetîlik, Kosova'da olduğu gibi Makedonya'da da muhtelif şehirlerde kurulan tekkeler vasıtasıyla faaliyet göstermiştir. Halvetiyye'nin bu coğrafyada kurulan tekkeleri ise Sinânî, Karabaş ve Hayâtî kollarına aittir. Bunlardan bazıları bugün faaliyetlerini sürdürse de bir kısmı mevcut değildir.

Halvetîliğin Sinânîlik koluna ait Üsküp'te, iki tekkenin varlığı tespit edilmektedir. Ümmî Sinan veya diğer ismiyle Veliyyüddin Vardar Sinânî Tekkesi, Vardar nehri kıyısında on altıncı yüzyılın sonlarında İbrahim Ümmî Sinan'ın müritlerinden Abdülhâdî el-Vardarî tarafından kurulmuştur. Ondan sonra Veli Dede posta oturmuştur. 1806 yılında tekkenin şeyhliğine Şeyh Abdülfettah gelmiştir. 1833 yılında Muhyiddin Halife ve ondan sonra Abdülgafur Halife, şeyh olmuştur. Tekkenin son şeyhi Hafız Ömer Mehmet Efendi 1912 yılına kadar şeyhlik yapmıştır ve ondan sonra Türkiye'ye göç ederek 1954 yılında vefat etmiştir.

Üsküp'te ikinci Sinânî Tekkesi, İplikçi Hasan Efendi Tekkesidir. İplikçi Hasan Efendi de İbrahim Ümmî Sinan'ın halifelerinden Nasuh Efendi'nin ve Veli Dede'nin mürididir. On

yedinci yüzyılın başlarında kurulan tekkede İplikçi Hasan Efendi'den sonra posta Şeyh Derviş Efendi, Şeyh Şit Efendi, Şeyh Terzili Ali Efendi, Şeyh İbrahim Bukagili, Hacı Abbas Baba, Şeyh İbrahim, Şeyh Bahaeddin, Şeyh Halit, Şeyh İbrahim, Şeyh Abbas ve Şeyh Kadri Efendi oturmuştur. (<http://www.balturk.org.tr/balkanlarda-halvetiyye-ve-halveti-tekkeleri/>Erişim: 09.02.2015) 1963 yılındaki depremde tamamen yıkılan bu tekke, Üsküp'ün merkezinde bulunan Yahyâ Paşa Camii'nin yanındaydı (İzzeti, 2014: 217).

Prizren'in Şat Köyü'nden olup Prizren Saraçhane Halvetî tekkesinden icazetli Şeyh Sâlih Baba XVIII. yüzyılda Üsküp'te Vardar Nehri'nin sağ kıyısında bir tekke kurmuş ve irşat faaliyetlerine başlamıştır. Üsküp beylerinin piknik yeri olan bu bölgede tekke açtığından dolayı Şeyh Sâlih, Üsküp'ten kovulmuştur. İstanbul'da altı ay kaldıktan sonra yeniden gelip aynı yerde daha büyük bir tekke inşa etmiştir. Tekke birçok defa Vardar Nehri'nin taşması sonucu yıkılmıştır. Evlâdiyyet usulü ile devam eden tekkede, Şeyh Sâlih'ten sonra şu şeyhler posta oturmuştur: Şeyh Behlül, Şeyh Ârif, Şeyh Daut, Şeyh Süleyman, Şeyh İbrahim, Şeyh Haydar.

Tekke, 20-30 yıl önce yıkılmış ve yerine bir bina yapılmıştır. Tekkenin son şeyhi bugünkü Üsküp Rifâî tekkesinin şeyhi, Şeyh Erol'un babası şeyh Haydar'dı. Tekke'nin Üsküp'ten başka Makedonya'nın birçok şehir ve köyünde özellikle doğu Makedonya'da müritleri vardı.

Üsküp'te, Vardar kıyısındaki Ramazânî tekkesinin dışında, bir de XVII. yüzyılın sonunda kurulan Adem Baba veya Zincirli Tekkesi vardı. Yıkıldığı yıl olan 1971'e kadar faal olan tekkede Şeyh Adem Baba'dan sonra evlâdiyye usulüne göre şu şeyhler posta oturmuştur: Şeyh Hacı Süleyman, Şeyh Ebu Bekir, Şeyh Hacı Osman, Şeyh Ali Efendi, Şeyh Mustafa Kenzî, Şeyh Ali Fahrî. Tekkenin son şeyhi ise Mehmed Ferid Süleyman Cerrâhîdir (İzzeti, 2014: 215-217).

Bir başka Halvetî tekkesi de 1695 yılında Köprülü'de, Prizren Saraçhane Tekkesi'nden icâzetli Şeyh Mehmet Efendi tarafından kurulmuştur. Şeyh Mehmet Baba'nın ailesi, 1630 ile 1640 yıllarında, Konya-Karaman bölgesinden göç ederek eski Yugoslavya, bugünkü Makedonya'da, Vardar Nehri'nin batısında yer alan Gevgeli'ye bağlı Demirkapı'nın doğusunda, dağlık bölgede Koşarka köyüne yerleşmişlerdir. Bu tarihlerde Koşarka köyünde Halvetî şeyhlerinden, Levkovsalı Aziz Şeyh Hüseyin Efendi'nin halifesi Mustafa Baba'nın dergâhı vardı. Şeyh Mehmet Baba, Şeyh Mustafa Baba'ya biat ederek seyr ü sülûkunu tamamladıktan sonra hilafet aldı. Daha sonra mürşidinin izni ile Makedonya'nın kuzeyine doğru göç ederek altı yıl kalacağı Çreşka Köyü'ne geldi ve burada tekkesini kurdu.

Çreşka'da altı yıl sonra, Köprülü'ye (Veles) gelerek Derbent Tekkesi'ni inşa eden Şeyh Mehmet Baba'nın etkisi, gündün güne artmış ve Köprülü'ye yakın köylerden de pek çok kişi tekkeye gelmeye başlamıştır. Tekkenin sekizinci ve son Mürşidi Şeyh Ali Alaeddin (II. Alaeddin), 1957 yılında göç etmiş ve tekke yıkılmıştır (Tuna, 2013: 211-213; Ayrıca bkz. İzzeti, 2014: 218).

Göç eden dervişler Manisa'nın Turgutlu İlçesi'ne yerleşmişlerdir. Günümüzde Turgutlu, Manisa, İzmir, İstanbul, Eskişehir, Tekirdağ ve Almanya'da pek çok muhibbanı bulunmaktadır. Tekkenin dervişlerinin bulunduğu bölgelerde her hafta Cuma akşamları toplanılarak Vird-i Settâr okunmakta ve ilahiler eşliğinde sohbetler yapılmaktadır. Muharrem ayında da dervişler muharrem orucu tutmakta ve 12 gün boyunca toplanarak Fuzûlî'nin Hadikatü's-Süeda kitabını okumaktadırlar. Muharrem'in 12. günü de aşure kaynatılmaktadır. Aşure gününde Vird-i Settâr okunduktan sonra devran yapılmaktadır (Tuna, 2013: 214).

Üsküp ve Veles dışında XIX. yüzyılda, Halvetî-Ramazânî tekkelerinin bulunduğu şehir ve köyleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

Makedonya'nın Kumanova Şehri'nde ve ona yakın Mateçye Köy'ünde; Eğri Palanka, Kratova ve Koçana Köyleri'nde; Ustrumca'nın Bansko Köyü'nde ve Üsküp'ün Raşçe Köyü'nde birer Halvetî tekkesinin var olduğu, çeşitli kayıtlarda yazılmaktadır.

Gostivar şehrinde 1800 yılında Şeyh Nuhi tarafından kurulan Halvetî-Ramazânî tekkesinde Şeyh Nuhi'den sonra Şeyh Şemseddin ve onun vefatından sonra amcaoğlu Şeyh İsmail, Prizren Halvetî dergâhı postnişini Şeyh Hüseyin Hüsni'den hilafet alarak tekkede hizmet etmiştir. Tekke 1951 yılında yıkılmıştır.

Gostivar'a yakın Negotina köyünde mevcut olan türbede, yıkılan Halvetiyye tekkesi kurucusu Şeyh Sadık, onun vefatından sonra posta oturan Şeyh Davut ve son postnişin Şeyh Kazım'ın medfun olduğu bilinmektedir.

Vardar nehrinin kaynağı olan Vrutok köyünde de Şeyh Yusuf tarafından bir Halvetî tekkesi kurulmuştur. Onun vefatından sonra bu tekkede Şeyh Mustafa ve Şeyh Ragıp, posta oturmuşlardır. Mevcut türbede, isimleri sayılan postnişinler medfundur.

İştîp'te ise biri Ohri'deki Pir Mehmet Hayâtî-Halvetî tekkesine bağlı Yukarı tekke; diğeri de Halvetiyye'nin Ramazaniyye koluna ait tekke olmak üzere, iki adet tekke mevcuttu. Bugün bu tekkelerden eser kalmamıştır (<http://www.balturk.org.tr/balkanlarda-halvetiyye-ve-halveti-tekkeleri/>Erişim: 09.02.2015; İzzeti, 2014:218-220).

Makedonya'da Halvetiyye'nin en çok yayılan kolu Hayâtîliktir. Ahmedîlik'in Ramazânîlik kolunun bir alt kolu olan Hayâtîyye'nin kurucusu Mehmet Hayâtî Efendi (ö. 1180/1766-67) Buhara'da doğmuş, ilk tahsilini burada yaptıktan sonra Edirne'ye geçmiş, Edirne'den Serez'e geçerek Lofçavî Ali Fâzıl Efendi'nin halifelerinden Hüseyin Sirozî'den sülûkunu tamamlayarak günümüzde Makedonya sınırları içinde bulunan Kırçova Şehri'ne yerleşmiştir (Öztürk, "Ramazâniyye", XXXIV: 441).

1667 yılında Ohri'ye gelen Mehmet Hayâtî, şehir yöneticilerinin kendisini istememesi üzerine Ohri dışında bir tekke kurmuştur. Bu süreçte üç kez İstanbul'a gitmiş, ancak sonunda Ohri'de bulunan medresenin yanında bir tekke kurmayı başarmıştır. (İzzeti, 2014:220) Şeyh Mehmet Hayâtî, kurduğu bu tekkede (âsitânedede) birçok halife yetiştirip çevredeki bölgelere göndermiştir. Kendisinden sonra tekkesinde posta oturan şeyhler sırasıyla şunlardır: Şeyh Osman (ö. 1198/1783-84), Şeyh Abdülkerim b. Osman, Şeyh Abdülhâdî b. Abdülkerim, Şeyh Mehmed b. Abdülhâdî, Şeyh İsmail Hakkı (ö. 1915), Şeyh Zekeriyyâ (ö. 1938), Şeyh Mustafa (ö. 1961), Şeyh Yahya (ö. 1989) (Öztürk, "Ramazâniyye", XXXIV: 441), Şeyh Abdülkadri Efendi ve Şeyh Osman Efendi (<http://www.balturk.org.tr/makedonyadaki-tarikatler-silsileleri-maneviyat-buyuklerinin-hayatları-ve-hizmetleri/>Erişim: 12.02.2015). Tekke'ye yaptığımız ziyarette, tekkenin halen faal olduğuna ve Pir Mehmet Hayâtî'nin türbesinin günümüze ulaştığına şahit oluyoruz (Ayrıca bkz. Salih, "Tarihte Ohri ve Önemli Şahsiyetler", II: 270-271). Tekkenin yanında bulunan Zeynel Abidin Paşa Camii'nin İmam-Hatibi Ramazan Güçlü Hoca'dan da tekkede halen, Şeyh Şeref Efendi önderliğinde hizmet verildiğini öğreniyoruz.

Şeyh Mehmet Hayâtî, 100 tane halife yetiştirmiş ve kol piri olmuştur. Halvetîlik'in Hayâtîyye kolu, Balkanlar'a bu tekkeden yayılmıştır. Ohri Halvetî-Hayâtî tekkesi, bir tasavvuf merkezi olmasının yanı sıra, Ohri'nin ve etrafındaki şehirlerin sosyal ve kültürel hayatında da oldukça etkili olmuştur. Bu tekkeden yetişen şeyhler, Struga, Kırçova, Manastır (Bitola), İştîp, Ergiri (Gjirokaster) Elbasan gibi şehirlerde Hayâtîyye tekkeleri açmışlardır (Tuna, 2013: 199-200).

Rumeli'deki pek çok dergâh gibi Anadolu'nun, hatta Orta Asya'nın bu bölgedeki uzantısı niteliğindeki tekkenin zikir odası, küçük mescidi, bakımlı bahçesi ve diğer bölümleri, temizlik ve güzellikleriyle böyle kurumlara örnek olacak mükemmelliktedir (İsen-İbrahimgil, 2005: 57).

Makedonya'daki Hayâtî tekkelerinden bir diğeri, Struga'dadır. Struga Tekke'si, 1770'de Şeyh Hasan tarafından kurulmuştur. Şeyh Hasan, Pir Mehmet Hayâtî'nin oğlu olan Şeyh Osman'dan hilafet almıştır. Tekkede -cuma ve bayram namazları dahil- namazlar cemaatle kılınmakta, namazlardan sonra da zikir yapılmaktadır. Ramazan ayında Kadir gecesinde "Sakal-ı şerif" ziyarete açılır, rebiu'l-evvel ayında da Hz. Peygamber'e Mevlid-i Şerif okunur. Ramazan ve Muharem ayında, Pir Mehmet Hayâtî Tekkesi'ndeki usuller uygulanmaktadır. Muharrem'in onundan sonra Ohri Pir Mehmet Hayâtî Tekkesi'nde aşure kaynatıldıktan sonraki cuma günü Kırçova'daki tekkede, daha sonra da burada kaynatılmaktadır.

Tekke'nin evlâdî silsilesi şu şekildedir: Şeyh Hasan Efendi, Şeyh Kadri Efendi, Şeyh Rıfat Efendi, Şeyh Arif Efendi, Şeyh Musa Efendi, Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Kemal Efendi, Şeyh Arif Efendi ve Şeyh İlhan Efendi (Tuna, 2013: 225).

Serez'den yola çıkan Pir Mehmet Hayâtî, henüz Ohri'ye ulaşmadan önce, Kırçova'ya uğramış ve burada çok güzel karşılanmıştır. Kırçova'da kaldığı İshak Bey Camii, halifesi Şeyh Ahmet Fitos Efendi tarafından Hayâtî Baba Tekkesi olarak, Hayâtîliğin usûl ve erkânına uygun bir şekilde hizmet vermeye başlamıştır. Şeyhin vefatından sonra Şeyh Ahmet Katana Efendi, Şeyh Ömer Efendi, Şeyh Ali Efendi, Şeyh Mahmut Efendi, Şeyh Bayram Efendi, Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Mehmet Abedin Efendi, Şeyh Halim Emru Efendi, Şeyh Yusuf Efendi, Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Ali Efendi, Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh İbrahim Efendi, postnişinlik yapmışlardır. Günümüzde bu görevi Şeyh Ali Fuat Efendi yürütmektedir.

Kırçova'da Hayâtî-Halvetî koluna bağlı ikinci tekke de Çullu Baba tarafından kurulan ve onun ismi ile anılan Çullu Baba tekkesidir. Çullu Baba zengin olmasına rağmen her şeyden vazgeçip tasavvuf yoluna girmiş ve Pir Mehmet Hayâtî'den hilafet almıştır. Çullu Baba'nın vefatından sonra tekke 70 yıl şeyhsiz kalmıştır. Daha sonra Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Muhyiddin Efendi, Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Mahmut Hayrettin Efendi ve Şeyh Adem Sefauddin Efendi tekkede hizmet vermişlerdir. Şu anda ise tekkede ibadet ve zikirler gerçekleşmekle birlikte postta kimse oturmamaktadır.

Kırçova'daki Hayâtî Halvetî koluna ait üçüncü tekke Pir Mehmet Hayâtî'nin halifesi ve damadı olan Şeyh Osman Efendi zamanında, Şeyh Selim tarafından kurulmuştur. Şeyh Selim'den sonra posta Şeyh Abdülkerim Efendi, Şeyh Mehmet Efendi, Şeyh Ahmet Efendi, Şeyh Osman Efendi, Şeyh Selim Efendi, Şeyh İbrahim Efendi ve Şeyh Necip Efendi oturmuşlardır. Şeyh Necip Efendi'nin Türkiye'ye göç etmesiyle tekkede durgunluk dönemi yaşanmıştır. Son zamanlarda tekkenin yeniden inşasıyla tekke yine canlanmıştır. Günümüzde hizmet, Vekil (Yarım Halife) Ruşit Kolça Efendi tarafından yürütülmektedir (<http://www.balturk.org.tr/balkanlarda-halvetiyye-ve-halveti-tekkeleri/Erişim: 10.02.2015>).

Ohri Âsitanesi Şeyhi Şeyh Osman'dan hilafet alan Abdi Baba, İştîp Yukarı Mahalle'de bir Hayâtî tekkesi kurmuştur. Şeyh Abdi'den sonra tekkede, Şeyh Hüseyin, Şeyh Mehmet ve Şeyh İbrahim, şeyhlik yapmışlardır. Tekke'ye sadece İştîp'ten değil Doğu Makedonya'nın tamamından dervişler gelmiştir (İzzeti, 2014: 223). Şeyh İbrahim zamanında, 1959 yılında tüm tekke muhibbanı Türkiye'ye göç etmiştir. Günümüzde tekkenin Manisa, İzmir, İstanbul ve Almanya'da dervişleri bulunmaktadır. İştîp'teki tekke binası ise bugün aktif değildir. Ancak türbeler halka açıktır (Tuna, 2013: 231-232).

Merkezi Ohri Hayâtî âsitanesi olan Halvetî-Hayâtîlik'te, seyr ü sülûk, intisâb, darb-ı esma gibi hususlar genelde Halvetîlikte olduğu gibi yapılır ve aralarında önemli farklılıklar yoktur. Zikirler her farz namazdan sonra, teheccüd, işrak, evvâbîn, teşbih namazlarından sonra bazen kıyâmî bazen de kuûdî olarak yapılmaktadır. Bunların dışında bir de özel Cuma zikri vardır. Bayram namazından önce de gülbank okunur (İzzeti, 2014: 224).

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda yaptığı fetihlerden önce bu bölgede Horasan erenleri ve Yesevî dervişleri vasıtasıyla tasavvufî faaliyetler başlamıştı. Bu süreç, fetihlerle birlikte hızlandı ve Balkanlar, pek çok tarikatın yayıldığı önemli bir bölge haline geldi. Belli başlı büyük tarikatlara ait tekkeler vasıtasıyla Balkanlarda yüzyıllardır devam eden tarikat faaliyetleri, bölgenin kültürüne de önemli ölçüde etki etmiştir. Bugün de bu tekkelerden bir kısmı faaldir. Balkanlarda en etkili tarikatlardan birisi olan Halvetiyye'ye ait bazı tekkeler, bugün de hâlâ dinî ve kültürel merkezler olmaya devam etmektedir.

Halvetiyye, Kosova'da, tarikatın Ahmedîyye Şubesi'nin Ramazânîyye kolu vasıtasıyla yayılmıştır. Halvetî-Ramazânîyye'nin Kosova'daki âsitanesi de Prizren'deki Şeyh Osman Efendi Tekkesidir. Tekke'de pek çok şeyh yetişmiş ve bu şeyhler, diğer şehirlerde tekkeler açmışlardır. Bununla birlikte Kosova'da, Halvetiyye'nin kollarından Sinânîyye'ye ait tekkeler de mevcuttur. Her iki koldan olan tekkelerin tarikat faaliyetleri, büyük oranda birbirine benzerlik göstermektedir.

Halvetiyye'nin Makedonya'da kurulan tekkeleri ise Sinânîyye, Karabaşîyye ve Hayâtîyye kollarına ait tekkeler olarak dikkat çeker. Halvetîliğin Sinânîlik kolunun Üsküp'te, iki tekkesinin varlığı tespit edilmiştir. Üsküp'te ayrıca Prizren Saraçhane Halvetî tekkesinden icazetli Şeyh Sâlih Baba tarafından bir Halvetî Tekkesi kurulmuştur. Bir başka Halvetî tekkesi de Köprülü'de, Prizren Saraçhane Tekkesi'nden icâzetli Şeyh Mehmet Efendi tarafından kurulmuştur. Üsküp ve Veles dışında da Halvetî-Ramazânî tekkelerinin kurulduğu şehir ve köyler mevcuttur. Kumanova ve Gostivar şehirlerinde; Mateçye, Eğri Palanka, Kratova, Koçana, Bansko, Raşçe ve Vrutok köylerinde birer Halvetî tekkesi kurulmuştur.

Makedonya'da Halvetiyye'nin en çok yayılan kolu, Ahmedîlik'in Ramazânîlik kolunun bir alt kolu olan Hayâtîyyedir. Mehmet Hayâtî Efendi tarafından Ohri'de kurulan Hayâtîyye Tekkesi, âsitane konumundadır. Struga, Kırçova, Çulli Baba, Şeyh Selim ve İştîp Yukarı Mahalle Tekkeleri de Ohri'deki tekkeye bağlıdır. Halvetî-Hayâtîlik'te, seyr ü sülûk, intisâb, darb-ı esma gibi hususlar genelde Halvetîlik'te olduğu gibi yapılır ve aralarında önemli farklılıklar yoktur. Diğer tarikat faaliyetleri de birbiri ile büyük oranda örtüşmektedir.

KAYNAKÇA

- Bakırcı, N -Türkan, H, K. (2013). “Tekke ve Zaviyelerin Balkanlar’daki Rolü ve Önemi”, *TÜRÜK Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*. 1: 145-160.
- Bilgin, A. A. (2009). “Sinâniyye”, *DİA*. XXXVII: 240-241.
- Ceyhan, S. (2015). “Halvetiyye”, *Türkiye’de Tarikatlar: Tarih ve Kültür*. İstanbul. İsam Yayınları: 695-778.
- Efe, A. (2012). “Balkanların İslâmlaşmasında Tekkelerin Rolü ve Kosova/Prizren Şeyh Osman Efendi Tekkesi”, *Uluslararası Balkan Sempozyumu Bildirileri*. Isparta-Burdur: 457-465.
- El-Hulvî, M. C. (2013). *Lemezât-ı Hulviyye ez Lemezât-ı Ulviyye*. (haz: Meyhet Seyhan Tayşî). İstanbul: Semerkand Yayınları.
- İbrahimî, M. “Eski Yugoslavya’da İslâm Kültürünün Yerleşmesinde Tarikatların Önemi”, *İslâmî Araştırmalar*, VI/4: 249-260.
- İsen, M. - İbrahimgil, M. (2005). *Balkanlar’da Osmanlı Mirası*. İstanbul: A Turizm Yayınları.
- İzzeti, M. (2014). *Balkanlar’da Tasavvuf*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Karpat, K. H. (2012). *Balkanlar’da Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*. (çev. Recep Boztemur). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Öngören, R. (2012). *Osmanlılar’da Tasavvuf*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Öztürk, M. C. (2007). “Ramazâniyye”, *DİA*. XXXIV: 440-442.
- Popoviç, A. (1995). *Balkanlarda İslâm*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Salih, E. (2012). “Tarihte Ohri ve Önemli Şahsiyetler”, *III. Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu Bildirileri*. Manisa. II: 262-272.
- Tuna, T. (2013). *Balkanlardaki Miras Tekkeler: Kosova-Makedonya-Arnavutluk-Karadağ*. İstanbul: H Yayınları.
- Uludağ, S. (1997). “Halvetiyye”, *DİA*. XV: 393-395.
- Vırmaça, R. (2010). *Kosova Tekkeleri Türbeleri ve Kitabeli Mezar Taşları*. İstanbul: Sûfi Kitap.
- <http://www.balturk.org.tr/balkanlarda-halvetiyye-ve-halveti-tekkeleri/>Erişim: 09.02.2015.
- <http://www.balturk.org.tr/makedonyadaki-tarikatler-silsileleri-maneviyat-buyuklerinin-hayatları-ve-hizmetleri/>Erişim: 12.02.2015.